

ANTROPONIMIA ȘI MODALITĂȚI DE TRANSMITERE A ANTROPONIMELOR ÎN CADRUL FAMILIILOR NOBILIARE TRANSILVĂNENE DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIII-LEA ȘI DIN SECOLUL AL XIV-LEA*

Anthroponomy and ways of transmitting anthroponyms within Transylvanian noble families at the turn of 13th century and along the 14th century. In this study my aim was to demonstrate without doubt the fact that even in the case of Transylvanian nobility, from the end of 13th century and all along the 14th century, a pattern is present in naming the offspring of nobles. This model of giving sons the name of their father, or one of the grandsons the name of their grandfather, or nephew the name of an uncle was identified by French and Italian scholars at the middle of the 90s, as existing in the medieval world of nobles, according to the study of primary sources [documents from chapters, convents etc.]. In this case I tried to demonstrate with the help of 18 genealogical tables, drawn from published collections of documents, the fact that, in part, an unspecified amount of Transylvanian nobles knew this rule and tried it in the century proposed for investigation. The main idea is that the rule of name giving does not represent a firm rule for Transylvanian nobility, but, with a certain delay, it tended to impose itself in some major clans but not only, at the middle of the 14th century.

Keywords: *anthroponomy, nobility, genealogy, Transylvania, model/pattern*

Studiile dedicate nobilimii transilvănene sunt numeroase și au o tradiție îndelungată¹, care coboară până în secolul al XVIII-lea, fiind inițiate de istoriografia maghiară. Din partea istoriografiei românești, preocupările pentru nobilimea ardeleană, însă de origine română, datează dintr-un secol mai târziu, prin aportul lui Gheorghe Șincai². După acest moment al începuturilor, cele două istoriografii au continuat să abordeze subiectul, dar cu viziuni și accente diferite. Istoriografia maghiară a reușit înainte de primul război mondial să editeze chiar și o revistă dedicată genealogiei nobilimii maghiare³, al cărei coordonator inițial a fost istoricul Nagy Iván.

În Transilvania, cam tot pe atunci, Ioan, cavaler de Pușcariu, alcătua repertoriul genealogico-heraldic, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*⁴, prin care se făcea o primă investigație majoră asupra diplomelor de înnobilare deținute de familiile române din zonele condiționare ale regatului și apoi ale principatului.

* Acest articol este parte a proiectului CNCSIS din seria PN IDEI 2348/2009: Antroponimia în Transilvania medievală (sec. XI-XIV). Evaluare statistică, evoluție, semnificații.

¹ András W. Kovács, *The History of the Wassyk family*. Hamburg, Edmund Siemers Stiftung, 2005, p. 41-42, notele 73-75.

² Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440-1514*. București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 27.

³ *Turul. A magyar heraldikai és genealogiai Társaság közlönye*, a apărut între 1883 și 1943. După 1943 și până în 1947 a apărut cu întreruperi, iar după 1947 a apărut în combinație cu alte reviste până în 1950, când s-a decis că o astfel de revistă nu-și avea locul în noua istorie de orientare marxistă.

⁴ Considerații pe marginea acestui repertoriu v. Drăgan, *Nobilimea românească...*, p. 30.

Dar, în ceea ce privește studiile antroponimice asupra acestei categorii sociale, istoriografia transilvăneană s-a manifestat sporadic în perioada interbelică⁵ și oarecum atingând doar marginal subiectul, pentru ca după 1947 să fie destul de săracă⁶, având în vedere restricțiile de regim.

După 1989 abordările sunt accidentale și nu țin neapărat de o direcție istoriografică⁷, cât, mai mult de un interes axat pe o anumită problemă.

De altfel, antroponimia dedicată perioadei medievale s-a constituit de abia la începutul secolului trecut ca o arie separată de investigație istoriografică⁸ și a cunoscut o largă răspândire în spațiul istoriografic italian⁹ și francez cu precădere¹⁰.

Înainte de a analiza modalitățile de transmitere a antroponimelor în rândul nobilimii transilvănene¹¹ sau a celei conexe prin posesiuni cu acest spațiu, considerăm utile câteva observații asupra acestei păături sociale din regatul maghiar.

Vârfurile nobilimii din regatul Ungariei erau baronii (aristocrația)¹², cei care împărțeau puterea cu suveranul. Prin sistemul *familiarității*¹³ aceștia își subordonează nobili-

⁵ Nicolae Drăganu, *România în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*. București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria națională, 1933.

⁶ József Pataki, *A két Hunyadi Lános*, în *Nyelv-és irodalomtudományi Közlemények*, 13, nr. 1, 1969, p. 111-116; József Pataki, *A revetékerév kalakulasa a XVI századvégi udvarhelyszéki adatok fényénél*, în *Nyelv-és irodalomtudományi Közlemények*, 18, nr. 1, 1974, p. 7-18; Fritz Keintzel-Schön, *Die siebenbürgisch-sächsischen familiennamen*. Köln-Wien, Böhlau Verlag, București, Editura Academiei, 1976; Radu Popa, *La începuturile Evului Mediu românesc: Țara Hațegului*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

⁷ Ionuț Costea, *Onomastică și istorie: Căndeștii din Râu de Mori (secolele XIV-XVI)*, în *Cele Trei Crișuri*, 3, nr. 2, 1992, p. 9, nr. 3, p. 11, nr. 4, p. 11; Aspasia Reguș, Cornel Reguș, *Continuitatea numelui de botez în familie, veche tradiție a antroponimiei românești*, în *Limba Română*, 41, nr. 9, 1992, p. 509-515; Vasile Pop, *Drăculea, un toponimic cu rezonanță istorică în Transilvania*, în *Marisia*, 23-24, 1994, p. 619-623; Aurel Răduțiu, *Despre numele Drakula*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj Napoca*, nr. 35, 1996, p. 25-37; Petru Iambor, *Nobilii din neamul Cenad (secolele XII-XVII)*, în *Acta Musei Napocensis*, 34/II, 1997, 1998, p. 28-36.

⁸ Charlotte J. Cipriani, *Étude sur quelques noms propres d'origine germanique (en français et en italien)*. Angers, Ed. A. Burdin, 1901; Luigi Chiappelli, *I nomi delle donne pistoiesi nel duecento e nel trecento*, în *La donna pistoiese del tempo antico*. Pistoia, f. Ed., 1914, p. 76-93; Karl Michaëlsson, *Études sur les noms de personne français d'après les roles de taille parisiens (roles de 1292, 1296-1300, 1313)*. Uppsala, Almqvist och Wiksells boktryckeri, 1927.

⁹ Pentru istoriografia italiană, mai recent, vezi studiile lui Anzilotti Messina, Carlo Alberto Mastrelli, Giovan Battista Mancarella; pentru istoriografia franceză vezi, mai recent, studiile lui Jean Marie Martin, Francois Menant, Monique Bourin, Pierre Chareille.

¹⁰ Stadiul cercetării antroponimice de la noi a fost recent investigat de Rodica Suflețel-Moroianu, *La recherche anthroponymique roumaine: l'état actuel*, în eds. Dieter Kremer, Ivo Castro, Wulf Müller, *Miscelanea Patromiana, Actas do V Colóquio (Lisboa) seguidas das Comunicações do VII Colóquio (Neuchâtel) e de duas Comunicações do VIII Colóquio (București)*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 2003, p. 181-190.

¹¹ Uneori, din motive ce țin de informațiile surselor, ne vom referi la Transilvania în sensul larg, actual.

¹² András W. Kovács, *Voievozii Transilvaniei și evoluția instituției voievodale până la începutul secolului al XV-lea*, București, 2005 (teză de doctorat), p. 21. Vezi pe larg acolo transformarea termenului într-un „terminus technicus”.

¹³ Pentru aceasta (în rom. și engl.) v. pe larg *Ibidem*, p. 31-33 văzut ca „echivalentul maghiar al relațiilor vasalice din apusul Europei” (p. 31), dar și Erik Fügedi, *The Elefánthy. The Hungarian nobleman and his kindred*. Budapesta, CEU Press, 1998, p. 117-118, Idem, *Castle and Society in Medieval Hungary (1000-1437)*. Budapesta, Akadémiai Kiadó, 1986, p. 78-79, *History of Transylvania*, editor principal Béla Kopecei. New York, Columbia UP, 2001, vol. I, p. 467-469 sau Cosmin Popa Gorjanu, *Medieval Nobility*

mea, cea pătură a servienților regali în favoarea cărora a fost emisă Bula de Aur a regelui Andrei al II-lea [1222], fapt care a fost acceptat inclusiv în *Tripartitum*, unde explicațiile juristului trebuie văzute în acest sens¹⁴.

Astfel, cu toate că nobilimea era, în principiu, egală cu aristocrația, în fapt, așa cum arăta și E. Fügedi, unii erau „mai egali” decât alții¹⁵. Aceștia erau aceia care, în conformitate cu spusele lui Baron Burgio, legatul pontifical aflat la 1525 în Ungaria, erau cei mai valoroși dintre nobili: „Prima parte <dintre nobili, n. n.> sunt militarii, cei ce luptă la graniță sub solda magnaților; aceștia sunt cei mai valoroși dintre toți. Oricum, aceștia sunt pe deplin dependenți de stăpânii lor, nu fac altceva decât ceea ce le cer stăpânii lor, și nu sunt interesați de nimic altceva”¹⁶.

Restul nobililor sunt grupați în categoria celor care rămân pe proprietățile lor și se ocupă cu negoțul și vânatoarea, iar a treia grupă este aceea a oamenilor de stat¹⁷. Practic a treia grupă sunt baronii, deci nobilimea are două mari categorii conform lui Burgio. Este o viziune reduționistă a unui străin, care nu a perceput complexitatea unei pături sociale diferențiată din punct de vedere a obiceiurilor ce există dintr-o regiune în alta a regatului¹⁸.

in *Central Europe: The Himfy family*, teză de doctorat, CEU, 2004, p. 7-8 sau p. 122-141, care, la pag. 122 arată că: „noțiunea se referă la forma instituțională prin care un nobil servește un stăpân în diferite condiții. Intrând în serviciul unui stăpân însemna să devină un membru al *familia*, și de aici numele de *familiares* dat celor ce-l serveau”. Tot acolo este explicată diferența *familiaris* ≠ *famulus*, primul desemnând un „servitor nobil”, iar al doilea „un slujitor al casei”. Vezi și considerațiile lui Jenő Szűcs, *Theoretical elements in master Simon de Keza's Gesta Hungarorum (1282-1285)*, în *Etudes historiques hongroises publiées à l'occasion du XIVe Congrès International des Sciences Historiques par la Commission Nationale des Historiens Hongrois*, vol. I. Budapesta, Akadémiai Kiadó, 1975, p. 247, care consideră că familiaritatea combină „elementele arhaice ale relațiilor de servire a unui stăpân cu anumite elemente superficiale și neorganice „quasi-feudale”” și se aplică mai ales după 1300.

Un asemenea contract de familiaritate ni s-a păstrat de la magistrul Bech, fiul palatinului Kopasz din neamul Borșa, care îi oferă o astfel de posibilitate lui Mihail (II) Kállyai la 17 aprilie <cca. 1319>: „Cum ai îndreptat la noi cu însărcinările voastre pe trimisul vostru osebit, după împlinirea însărcinării ce i-ai încredințat, i-am dat următorul răspuns ca, îndată ce veți vedea cele de față, să veniți pe lângă noi [*ad nostrum familiaritatem*], iar noi vă făgăduim [...] să vă dăm ca loc de așezare un sat cu toate folosințele, precum și cea mai bună parte din colonii noastre din Sătmár [...]”, în *Documente privind Istoria României, seria C, Transilvania, veac XIV*, vol. I. București, Editura Academiei, 1953, doc. 348, p. 311. Nu putem să nu remarcăm faptul că și doamnele nobile aveau *familiaris* așa cum indică doc. 4126 din 16 iulie 1476 care îl amintește pe „*circumspecti Dominici Byro, familiaris sui, qui idem primum prefato quondam Nicolao de Wyzakna, genitori suo, tantemque sibi tam prioris quam modernis dominorum suorum temporibus a gradibus sue adolescentie usque ad hec tempora studuisset [...]*”, Gustav Gundisch, Franz Zimmermann, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. București, Editura Academiei, 1991, vol. VII, p. 99-100. Este vorba de Magdalena Orzag de Gwth, fiica lui Nicolaus de Wyzakna (=Ocna Sibiului), și soția ‘alesului’ Sebastianus Orzag de Gwth.

¹⁴ Fügedi, *The Elefánthy...*, p. 34. Vezi acolo explicațiile pe larg.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 1. Cf. studiului deja amintit al lui Jenő Szűcs, *Theoretical elements in master Simon de Keza's Gesta Hungarorum (1282-1285)*, în *Etudes historiques hongroises...*, Budapest, 1975, p. 247: „ethosul cavaleresc, idealul și stilul de viață în sine [practicat în Occident, n.n.] au atins nobilimea prea puțin” căci „nici atunci [perioada de început a regalității, n.n.], nici mai târziu, *miles* și *nobilis* nu au fost concepte care să prezinte vreo legătură”.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, v. pe larg pag. 1-19. Câteva aspecte prin prisma istoriografiei și la Popa Gorjanu, *The Himfy family*, p. 4-6. Despre structurile nobiliare în spațiul de interes v. Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania...*, p. 48-71.

În conformitate cu ceea ce admitea I. Drăgan despre nobilimea din Ungaria aceasta, mai ales în secolul al XV-lea, „își are originea directă în procesul de aglutinare din secolul al XIII-lea a trei elemente constitutive fundamentale: slujitorii regelui [*servientes regi*], iobagii cetăților [*iobagiones castri*] și alți posesori liberi [...] decretul regal din 11 decembrie 1351 al regelui Ludovic de Anjou [...] a consolidat caracterul politic al națiunii nobiliare din regatul ungar”¹⁹.

De altfel în cadrul nobilimii regatului se distinge nobilimea zonală: croată, ardeleană, slovacă, românească, fiecare cu particularitățile sale și cu obiceiurile sale²⁰ de care este mândră și care îi dă o identitate distinctă în cadrul mare al nobilimii, toți nobilii fiind membre ale Coroanei.

Lor li se alătură prelații, clerul înalt ce ocupă funcțiile de arhiepiscopi, episcopi, abați, priori, etc. și care slujesc în alte moduri interesele regatului, fiind membri ai corpului baronial ce execută alături de suveran actul politic de guvernare.

Nobilii, așa cum remarca cercetătoarea franceză Marie Thérèse Caron pentru cazul Franței capetiene, dar prin analogie îl putem aplica și Ungariei angevine, se aflau peste tot la curte, în consiliul regal, în armată, în provincie, peste tot unde se iau decizii, peste tot unde sunt executate²¹. Nobilii au fost cei ce au reprezentat servitorii monarhiei, specialiști în justiție, în finanțe, în diplomatie, în centrele urbane sau ecleziastice, aceia, pe care calitățile și fidelitatea lor, îi distingeau în societate²².

În Transilvania, la granița secolelor al XIII-lea și al XIV-lea, s-au așezat mai multe familii nobile ca Rődi, Cseh, Frátai, Csány [Nord] sau Gyógy, Gáldi, Béldi, Miske, Barcsai [Sud], în timp ce descendenții acelor *generes* care s-au așezat în regiunea Someșurilor au continuat să reprezinte centrul acestei nobilimi²³. Este vorba, în primul rând, de clanurile Zsombor, cu trei ramuri, Agmánd, cu o ramură mai importantă și cu alte familii înrudite, ce purtau numele satelor din comitatelor respective, apoi Borșa, Kalocsa și Mikola²⁴. După anul 1241, anul mării invazii tătaro-mongole, în regatul Ungariei s-au așezat destule familii străine, dintre care, unele au primit din partea regalității posesiuni și la est de Tisa: putem aminti familiile Akos, Hermann, Csáki, Szálok-Kendi, Kökényes-Radnoti, Szobi sau Szécsenyi²⁵, care ulterior s-au implicat activ la nivelul conducerii regatului. Acestor familii li s-au adăugat vârfurile familiilor săsești [Dragi, Gereb], secuiești [Nemes, Mikó] sau românești [Dragfi, Măciș]²⁶. Ulterior, prin cezuri sau diviziuni repetate s-au născut familii nobiliare noi, pomind de la vechile ramuri răspândite în întreg spațiul voievodatului.

¹⁹ Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania...*, p. 57-58.

²⁰ *Ibidem*, tratate în general la pag. 61-70. Pentru nobilii români v. în special și Adrian Andrei Rusu, *Ioan de Hunedoara și românii din vremea lui*. Cluj Napoca, PUC, 1999, p. 185-190.

²¹ Marie Thérèse Caron, *Noblesse et pouvoir royal en France, XIII-XVIe siècle*. Paris, Armand Colin, 1994, p. 8.

²² *Ibidem*.

²³ *History of Transylvania*, p. 464-465.

²⁴ *Ibidem*, p. 465.

²⁵ Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania...*, p. 63. Cf. lui Radu Popa, două dintre aceste familii, plus familia Bethlen, au penetrat în regiunea Hunedoara, unde și-au constituit, la sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea, domenii pe valea Mureșului, Streiului și în depresiunea Hațegului, până spre izvoarele Jiului și Poarta de Fier a Transilvaniei, în *La începuturile Evului Mediu românesc: Țara Hațegului*, p. 60-61.

²⁶ *Ibidem*.

Pe lângă pătura nobiliară complexă din punct de vedere etnic, mai înregistrăm o categorie intermediară a „condiționarilor” de pe lângă cetăți²⁷ ce indică existența unor categorii umane diferențiate²⁸, care s-au așezat peste pătura comună a țăranilor²⁹.

Nobilimea transilvăneană era foarte mândră de privilegiile sale și recunoștea, în virtutea autonomiei sale, garantate de regalitate, doar autoritatea voievodului numit de către monarh³⁰. De exemplu, la 30 noiembrie 1355 regele Ludovic I [1342-1382] a cerut nobilimii care poseda posesiuni în părțile Transilvaniei să se supună autorității voievodului și să participe la congregațiile din acele comitate supuse autorității voievodale³¹, iar în 1359 membri ai familiei Wass au refuzat să se prezinte la o judecată cu locuitorii din Sic, în fața regelui, deoarece ei nu recunoșteau decât judecata voievodului: „în părțile Transilvaniei n-a fost niciodată legea sau obiceiul din bătrâni, ca vreun nobil să fie chemat în fața regelui, decât înaintea domnului voievod al părții Transilvaniei”³². La data de 4 octombrie 1361 nobilii din familia Dobokai în procesul lor cu familia Kusalyi au refuzat să se prezinte în fața curții regești la procesul pentru conventul Fericitei Fecioare și Mucenice Margareta aflătoare în Meseș deoarece: „regele, din bunăvoința sa regească a hărăzit această mare milostivire tuturor nobililor din părțile Transilvaniei, ca ei să nu fie siliți să stea la judecată înaintea aceluia domn al nostru regele în nici un fel de pricini [...] de aceea ei n-au voit să stea la judecată [...] temându-se ca nu cumva drepturile acelor părți ale Transilvaniei să fie călcate în această privință de către ei”³³.

Ba mai mult, în unele cazuri, împlicinații refuzau chiar și judecata reprezentanților voievodali, căci judecătorii scaunului comitatens al Cojocnei, arătau la 15 septembrie 1378 că unii nobili „*nos iudicare non volumus*”, ci au cerut ca pricina lor să fie judecată „*in presentiam regni nobilium ad octavas sancti Michaelis archangeli*”³⁴, adică în congregația voievodală.

Mulți dintre nobilii transilvăneni au fost apreciați și pentru vitejia lor, căci luptând pentru stăpânii lor s-au acoperit de glorie în campaniile militare și au fost răsplătiți de voievod sau rege cu posesiuni ori privilegii³⁵. Pe data de 6 noiembrie 1365, din Zvolen,

²⁷ Vezi schema organizatorică din lucrarea lui Adrian Andrei Rusu, *Castelarea carpatică. Fortificații și cetăți din Transilvania și teritoriile învecinate (se. XIII-XIV)*. Cluj Napoca, Editura Mega, 2005, p. 252, referitoare la structura unei castelanii.

²⁸ *Ibidem*, p. 250.

²⁹ *Ibidem*. Pentru „microcosmosul uman” al unei castelanii vezi p. 250-254.

³⁰ Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania...*, p. 64.

³¹ *Documenta Romaniae Historica, seria C, Transilvania*, vol. X. București, Editura Academiei, 1977, doc. 355, p. 380-382. Regele arăta că s-au prezentat în fața sa *Nicolaus dictus Wos* și *Akus*, fiul lui *Elleus*, „în numele lor și în locul și în numele tuturor nobililor acelei țări a Transilvaniei”. La final, regele arăta că nobilii din afara Transilvaniei, care au posesiuni acolo „să fie datori să ia parte la adunarea obștească a voievodului Transilvaniei [...] să se supună întru toate judecății și hotărârii aceleia, ca și când ar fi a noastră”.

³² *Documenta Romaniae Historica, seria C, Transilvania*, vol. XI. București, Editura Academiei, 1981, doc. 392, p. 399-400. Judecata s-a ținut de către vicevoievodul *Dominicus Macska*, iar frații Wass au fost reprezentați de către *Johannes*, fiul lui *Blasius*, slujitorul [*famulus*] lui *Nicolaus Wass*.

³³ *DRH, C, Trans*, vol. XII, doc. 60, p. 44-45.

³⁴ Ed. Samu Barabás, *A romai szent birodalmi gróf Szeki Teleki Család oklevéltára. A család áldozatát a Maros-Vásárhelyi levéltarból kiadja*, vol. I [1206-1437]. Budapesta, Az Athenaeum R. Társula T Könyvnyomdája, 1895, doc. 137, p. 181.

³⁵ De exemplu în 1350 la Manfredonia, în regatul Siciliei, *Stephanus Lackfi*, voievodul Transilvaniei, îi dona magistrului Ladislaus de Peștiș posesiunea Zenthgeorgh [disp.] din comitatul Solnoc, pentru că:

după campania din Bulgaria, regele Ludovic I le acorda tuturor nobililor transilvăneni dreptul de judecată fără *jus gladii*, pentru meritele lor³⁶.

În ceea ce privește organizarea familiei, ca în orice regat creștin, în principiu, la bază se află familia creștină monogamă, pe lângă care subzistă solidarități de clan, provenind din perioada așezării triburilor maghiare în Pannonia, și pe care le analizează foarte bine Erik Fügedi în lucrare dedicată familiei Elefánthy și la care am apelat adesea de-a lungul acestor pagini. Totuși, trebuie precizat foarte clar faptul că ideea de familie medievală nu se regăsește în totalitate în Evul Mediu, unde termenul, ca atare, desemna o casă împreună cu servitorii, familiarii și rudele de sânge³⁷.

Pentru nobilimea maghiară s-a impus, mai ales în secolele XIII-XIV, ideea de *genus* ce desemna o linie de descendență dintr-un strămoș comun [real sau imaginar] și care stăpânea posesiunile în virtutea aceluia *genus*³⁸. Această apartenență avea și importanță antroponimică, din moment ce se observă la aceste *generationes* inclusiv existența unei preferințe pentru un fond antroponimic distinct³⁹. Martyn Rady oferea exemplul comitelui Erdő din secolul al XIII-lea, de origine germană, care s-a proclamat pe sine descendent al prinților Gyula și Sumbur, iar ulterior descendenții și-au însușit în familie aceste nume, de-a lungul a mai multor generații, la fel ca și neamul Ludányi, de origine cehă, care și-a afirmat originea într-un nepot al lui Sumbur⁴⁰.

Cazul nu este specific doar Ungariei, căci analogii au fost identificate în toată aria Europei Occidentale, unde, la sfârșitul secolului al XII-lea, toată marea nobilime îl avea strămoș pe Charlemagne⁴¹.

Dincolo de aceste genealogii inventate de clanurile aristocratice [*generationes*] maghiare, o certitudine istoriografică se impune: din secolul al XIV-lea aceste solidarități se sparg, iar ramurile au tendința de a deveni familii independente⁴², fapt asupra căruia cad de acord atât cercetătorii maghiari, cât și români.

Faptul că vechile structuri familiale tribale suferă profunde schimbări după creștinare a fost observat și de G. Györffy, căci după anul 1000 în Ungaria, prin introducerea noilor instituții, marea familie asigurată prin levirat (căsătoria văduvei cu fratele defunctului, amintit și la vechii evrei ai Vechiului Testament) și, implicit, prin poligamie, a devenit familia cuplu impusă prin creștinism⁴³.

„fiind cu noi în Regatul Siciliei [...] doar și în fața ochilor noștri s-a ales cu mai multe răni cumplite [...] în slujba înălțării faimei și vazei noastre [...]”, în *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. IV. București, Editura Academiei, 1955, doc. 776, p. 529. Vezi și *DRH, C, Trans.*, vol. XII, doc. 104, p. 78-80.

³⁶ *DRH, C, Trans.*, vol. XII, doc. 438, p. 468-470. La 24 aprilie 1366 regele amintea de acest drept ca despre *antiqua et approbata regni nostri consuetudine*, *DRH, C, Trans.*, vol. XIII, doc. 34, p. 48-49.

³⁷ Constance Brittain Bouchard, “*Those of my blood*”. *Constructing noble families in medieval Francia*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2001, p. 2.

³⁸ Fügedi, *The Elefánthy*..., p. 4-5.

³⁹ *Ibidem*, p. 5.

⁴⁰ Martyn C. Rady, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*. Basingstoke, Hampshire, UK, Palgrave Macmillan, 2000, p. 24.

⁴¹ Brittain Bouchard, “*Those of my blood*”..., p. 3.

⁴² Fügedi, *The Elefánthy*..., p. 5.

⁴³ György Györffy, *Autour de l'etat des semi-nomades: le cas de la Hongrie*, în *Etudes historiques hongroises*..., Budapesta, 1975, p. 237. Victor Spinei remarcă la rândul său: „Baza societății maghiare o constituia familia patriarhală, menținându-se practica leviratului și poligamia, abolite de-abia după

De exemplu, pentru păturile sociale inferioare, conform unor cercetători francezi, triumful familiei conjugale în Occident s-a bazat pe două fundamente: pe răspunsul la exigențele unui sistem de producție fundat pe exploatarea loturilor mărunte⁴⁴ și pe eforturile Bisericii, care între secolele VIII-XIII, a dus o politică de a stabili până unde se consideră că e vorba de amestec de sânge (respectiv gradul al VII-lea)⁴⁵.

Aceste prevederi legate de amestecul de sânge au atacat însă bazele averii familiale, în special nobiliare sau foarte avute, ce încercau a păstra patrimoniul în cadrul neamului, și, astfel, conciliul Lateran IV [1215] va coborî interdicția de căsătorie până la rude de gradul al IV-lea⁴⁶. Noua familie, odată întemeiată, după o înțelegere a familiilor tinerilor asupra dotei, văzută ca un pilon al averii patrimoniale⁴⁷, trebuie să facă față celei mai mari provocări, nașterea de urmași buni⁴⁸.

„Constituirea unei noi celule este ocazia pentru cele două grupe familiale de stabilire de relații care nu se limitează la schimbarea de femei, ci care, profund, semnifică și reîntărește alianța lor politică și familială”⁴⁹.

O căsătorie după legea romană, adică în cadrul confesiunii latine, este atestată, de exemplu la 26 iulie 1364 printr-un act emis din <Șemlac> [comitatul Arad] între o văduvă și un alt nobil⁵⁰, iar la sfârșitul secolului al XIV-lea este atestat *Stephanus literatus*, notarul conventului din Cluj Mănăstur, căsătorit cu „nobila doamnă Elizabeth, fiica răposatului Kalach de Sânmărtin, din comitatul Dăbâca”⁵¹.

Este de amintit, în acest context, inclusiv faptul că sentimentele își găsesc și ele locul în documente: de exemplu, se reliefează dragostea pe care soția i-o poartă soțului, căruia îi face o donație „pentru <a-i arăta> iubirea și dragostea curată, pe care o are față

creștinare.”, în *Marile migrații din Estul și Sud-Estul Europei în secolele IX-XIII*. Iași, Editura Institutului European, 1999, p. 29. Considerații generale asupra căsătoriei se regăsesc în volumul colectiv dedicat individului medieval și intitulat *Omul medieval* (coord. J. Le Goff). Iași, Editura Polirom, 1999, p. 264-272.

⁴⁴ Monique Bourin, Robert Durand, *Vivre au village au Moyen Âge. Les solidarités paysannes du 11e au 13e siècles*. Paris, Messidor/Temps Actuel, 1988, p. 45. Vezi aceeași idee și la Györffy, *Autour de l' état des semi-nomades*, p. 237.

⁴⁵ Bourin, Durand, *Vivre au village au Moyen Âge. Les solidarités paysannes...*, p. 45.

⁴⁶ Jacques Le Goff (coord.), *Omul medieval*. București, Polirom, 1999, p. 266.

⁴⁷ Roberta Braccia, *Uxor gaudet de morte mariti: la donatio propter nuptias tra diritto commune e diritti locali*, în *Annali della Facoltà di Giurisprudenza di Genova*, vol. 30, 2000-2001, p. 76-128, aici cf. distribuirii de către <http://www.retimedievali.it/>, art. pdf, p. 1, dar v. și p. 2-3 pentru această problemă.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 272.

⁴⁹ Laurent Feller, „Morgengabe, dos, tertia: rapport introductif” (în acel moment) în curs de tipărire în *Dots et douaires dans le Haut Moyen Âge* (coord. F. Bougard, L. Feller, R. Le Jan), 2002, aici cf. distribuirii de către <http://www.retimedievali.it/>, art. pdf, p. 1.

⁵⁰ „*Lege romana se in consortem coniunxisset*”. Protagonistii sunt văduva lui Farkas, fiul lui Bartolomeu de Farkasfalva, Clara, fiica lui Nicolae, fiul lui Simion, și Ioan, fiul lui Balasa, fiul lui Nicolae de Teyed, în *DRH, C, Trans.*, vol. XII, doc. 301, p. 306-307.

⁵¹ *DRH, C, Trans.*, vol. XIII, doc. 479, p. 709-711 (1370, martie 27, Cluj) și doc. 488, p. 741-742 (1370, aprilie 15, Alba Iulia) unde este amintit ca „*Stephani literati, filii Stephani, notarius conventus i Elizabeth vocate filie videlicet quondam Kalach, filii Oliverii de Sentmarton*”. S-ar putea ca acest personaj să fie identic cu acel magistrul Ștefan Szengyeli, magistrul diac atestat ca făcând parte din personalul cancelariei conventului cf. Zsigmond Jakó, *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvey (1289-1556)*, vol. I (1289-1484). Budapesta, Akadémiai Kiadó, 1990, p. 101-102, pentru anii 1370-1383.

de el”⁵². Pe parcursul perioadei mai există câteva astfel de documente care ne oferă o imagine oarecum fragmentată asupra relațiilor de rudenie și a afecțiunii din cadrul familiei nobiliare, fie că este vorba de rude prin căsătorie, părinți-copii, fie de frați între ei⁵³.

De altfel, astfel de expresii de afecțiune, dincolo de mesajul propagandistic voit, se observă inclusiv în familia regală, atunci când Ludovic I amintea de răposatul său frate, *Andreas*⁵⁴.

Pe de altă parte puteau exista și conflicte, așa cum se observă, de exemplu, din plângerea nobililor de Tritin, *Nicolaus* și *Michael*, care l-au acuzat pe tatăl lor vitreg, *Johannes* de Fiscut, că după moartea mamei lor „a intrat cu silnicie pe moșiile lor” le-a răpit animale și, mai mult, a luat cu el și lada de zestre a mamei lor⁵⁵. Conflictele interfamiliale puteau duce inclusiv la crimă, așa cum arăta la 1350 soția vicevoievodului *Petrus* Jarai, când îi scria familiarului soțului, magistrul *Ladislaus*, că *Baas*, fiul lui *Stephanus* de Băcia l-a ucis pe fratele său *Demetrius*⁵⁶. Tot o astfel de crimă este amintită în fața capitlului Transilvaniei, pe data de 11 ianuarie 1360, când văduva lui *Hennengus* de Daia arată că *Nicolaus*, fiul lui *Nicolaus*, l-a ucis pe fratele său după mamă [*fratris suis uterini...ratione interficionis*], zisul *Hennengus*⁵⁷.

În final, trebuie spus faptul că, în privința mariajului în regatul Ungariei, legile târzii indicau faptul că dacă tatăl era nobil, iar mama nenobilă copilul urma să fie nobil, iar dacă era invers, copilul prelua statutul tatălui; Fügedi demonstrează faptul că sursele indică tocmai contrariul ultimei afirmații⁵⁸.

⁵² *DRH, C, Trans.*, vol. XIII, doc. 479, p. 709-711: „ob amorem et affectionem sinceram qua erga ipsum afficeretur”.

⁵³ *Teleki*, I, doc. 42, p. 75 din 27 august <1344-1351>: „Noveritis, nos deo auxiliante clare ac suspectate perfrui sanitate, quam etiam a vobis audire desideramus affectanter. Rogamus vos presentibus diligenter, quatenus cum negotio nostro inibi habito, utputa curia, frugibus, maxime fenis ceterisque sustentationibus domus nostre, eo quod in nimio servitio domini nostri regis nunc sumus, sollicitam curam habere studeatis. Ceterum petimus vos magister Stephane, *socer nostre karissime*, ut cum constructione curie nostre predictae diligenti procuracione mediante curam habeatis” [scrisoare trimisă de *Stephanus* Lackfi socrului său *Stephanus*, din Severin]; *DRH, C, Trans.*, vol. XI, doc. 519, p. 539-540; *DRH, C, Trans.*, vol. XIII, doc. 296, p. 458-460 [quondam viri magnifici, domini Dyonisi, woyuode Transsiluani, fratris nostri karissimi]; *DRH, C, Trans.*, vol. XIII, doc. 328, p. 513-515 [patris nostri karissimi piarum recordacionum]; *DRH, C, Trans.*, vol. XIII, doc. 334, p. 524-526 [Domine et frater carissime! [...] domine et frater predilecte [...] magister *Petrus*, frater vester <pe verso>: Magnifico viro *Benedicto*, capitaneo Budinieni et Bulgarie, domino et fratri nostro carissimo]. *Petrus* Himfi îi relatează fratelui său, *Benedictus*, condițiile grele cu care se confruntă: cum a trimis la Feyerwar 60 de militari înarmați cu arcașii lor și care i-au instalat în cetate pe castelanul său *Nicolaus*, fiul lui *Gubul*, cu alți familiari; cum țara este răsculată și nu le-a putut trimite provizii celor din cetate, care vor trebui să-și mănânce caii mai grași; îi cere în ajutor pe Vladislav cu 4 steaguri, căci pe 6 iulie va trebui să-i atace pe răsculați în câmp.

⁵⁴ *DIR, C, Trans.*, *veac XIV*, vol. IV, doc. 815, p. 556: „domnul Andrei, vestitul rege al pomenitelor regate ale Ierusalimului și Siciliei, *prea scumpul nostru frate*, tânăr nevinovat, miel nepătat, cucernic față de Dumnezeu și de Biserică, blând și milostiv față de oameni și strălucind de multe <alte> virtuți, pierind de o moarte crâncenă a fost răpus și sugrumat mișelește de niște trădători ascunși cu o cutezanță nelegiuită și blestemată [...] în orașul *Aversa*, care mai bine să fi fost dărâmat din temelii [...]”.

⁵⁵ *DIR, C, Trans.*, *veac XIV*, vol. IV, doc. 731, p. 500.

⁵⁶ *Ibidem*, doc. 768, p. 526.

⁵⁷ *DRH, C, Trans.*, vol. XI, doc. 448, p. 465-466.

⁵⁸ Fügedi, *The Elefánthy...*, p. 45.

Discutând despre antroponimia nobiliară în general, cercetătorii occidentali sunt de părere că moștenitorii erau numiți, în special, după numele rudelor apropiate: părinți, bunici, iar pentru cei mai tineri, după unchi și mătuși⁵⁹. Din secolul al XII-lea copilul putea purta numele bunicului, al tatălui sau al unchiului patern⁶⁰. Aceasta este una dintre regulile pe care le identifică cercetătorul francez pentru zona Toulouse-lui începând cu secolul al XII-lea. O altă regulă care se aplică în general este aceea conform căreia, numelui singular, primit de copil la botez, i se adaugă ulterior un sobrichet sau adăugiri cu locuri de origine, de posesiune sau etnice, pe care le atașează numelui la vârsta adultă, atunci când începe să activeze în viața socială⁶¹. Acest sobrichet sau orice altă particulă atașată numelui primar este cel mai adesea complementar [de identificare] sau, mai rar, chiar un înlocuitor al numelui, dat de uzajul social⁶².

Pentru Sudul spațiului francez sobrichetul apare probabil în secolul al XII-lea și se răspândește în secolul al XIII-lea cu rapiditate, în timp ce numele de meserie sau funcții se atașează de numele unic în secolul X, respectiv XII, identic cu răspândirea numelui de loc [de origine, de locuire] cel seniorial sau etnic⁶³.

Pentru regiunea Bourgogne [secolele X-XV], P. Beck ajunge la o concluzie oarecum identică cu colegul său din spațiul toulouse-an: din 392 de fragmente genealogice identificate 5% din fii poartă numele tatălui, 46% poartă numele unuia dintre bunici, 19% dintre nepoți pe cel al unchilor, iar 8% au nume omonime⁶⁴.

Philippe Maurice, într-un studiu dedicat unei familii din Gevaudan, observa, pe de altă parte, faptul că în cazul familiei Martin, notarul a folosit de fiecare dată sistemul de punere a numelor, care i s-a părut mai potrivit cu cazul, iar patronajul sfinților era absolut incidental⁶⁵.

Eleanor Krawutschke și George Beech au considerat că nobilimea din Poitou transmitea descendenților lor numele prin trei modalități distincte: prin repetiție [acordarea numelui părintelui], prin variație tematică și prin repetarea inițialei tatălui; se impunea însă precizarea că prima modalitate era cea mai uzitată⁶⁶. În privința fiicelor,

⁵⁹ Brittain Bouchard, "Those of my blood"..., p. 7. Pierre-Henri Billy, *Nommer à Toulouse aux XIe-XIVe siècles*, în eds. Dieter Kremer, Ivo Castro, Wulf Müller, *Miscelanea Patromiana, Actas do V Colóquio (Lisboa) seguidas das Comunicações do VII Colóquio (Neuchâtel) e de duas Comunicações do VIII Colóquio (București)*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 2003, p. 135: uneori numele singular al nașului poate trece la finul de botez.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 136.

⁶¹ *Ibidem*, p. 140-141.

⁶² *Ibidem*, p. 141.

⁶³ *Ibidem*, p. 141-144.

⁶⁴ Patrice Beck, *De la transmission du nom et du surnom en Bourgogne à la fin du Moyen Âge (Xe-Xve siècles)*, în *Genèse Médiévale de l'anthroponymie moderne*, volum III. Tours, Université de Tours, 1996, p. 130.

⁶⁵ Philippe Maurice, *L'état civil des notaires du Gévaudan à la fin du Moyen Âge: choix des parrains, choix des noms*, în *Genèse Médiévale de l'anthroponymie moderne*, volum V. Tours, Université de Tours, 1997, p. 188.

⁶⁶ Eleanor Krawutschke, George Beech, *Le choix du nom d'enfant en Poitou (XIe-XIIe s.): l'importance des noms familiaux*, în *Genèse Médiévale de l'anthroponymie moderne*, volum III. Tours, Université de Tours, 1996, p. 145-146.

care nu moștenesc averea patrimonială, acordarea numelor merge pe diverse modalități: li se dau numele părinților mamei, antroponimul tatălui feminizat⁶⁷, uneori al mamei.

Asupra faptului că în perioada secolelor IX-XII d. Hr. nici în Europa Centrală nu se întâlnește regula numărul 1, ci se utilizează parțial numele părintelui, în cel mai bun caz, se pronunță și cercetătoarea Constance Bouchard⁶⁸. Ceea ce pare a fi o certitudine este faptul că după secolul al XII-lea această regulă tinde să se generalizeze în rândul nobilimii.

În cazul nobilimii transilvănene trebuie să vedem dacă modelele analoage din spațiul central european și vest european se regăsesc măcar în parte. La fel ca în multe alte părți, pentru nobilimea mijlocie și mică nu avem genealogii complete, ci fragmentare, care nu ne permit totdeauna să avem imaginea completă a familiei⁶⁹. De aceea, ne-am permis să utilizăm complementar, pe lângă sursele editate [vezi *infra*] resursele puse în valoare de istoriografia maghiară sau transilvăneană⁷⁰, care face adeseori lumină, în mod fericit, în relațiile familiale și permit, inclusiv, identificarea regulilor antroponimice impuse de școlile istoriografice occidentale axate pe acest gen de cercetare.

Preliminar, vom expune tipologia utilizată de P.-H. Billy pentru uzitarea curentă a numelor. Billy a considerat că important, pe lângă numele unic, în procesul de formare a numelor complexe este: sobrichetul [a], numele de meserie sau de statut [b], numele de origine [c], cu variante: loc de naștere [1], locuire la momentul dat [2], locul senioriei [3], locul de exercitare a funcției [4], numele etnic [d]⁷¹. În ceea ce privește numele duble autorul arată că în regiunea Toulouse acestea încep să se răspândească din secolul al XI-lea⁷².

Din considerente legate de existența surselor editate asupra cărora ne-am centrat cercetarea în primul rând [Documente privind Istoria României, Documenta Romaniae Historica], având în vedere imensa cantitate de documente și antroponime implicate într-o viziune pentru un secol [perioada de sfârșit a secolului al XIII-lea și secolul al XIV-lea până spre 1380], vom porni prin identificarea adausurilor antroponimice [sobrichete, nume de locuri, de funcții, etc.] și a perioadei lor de datare cea mai timpurie, urmând apoi să identificăm dacă modurile de impunere antroponimică se verifică pentru spațiul transilvănean.

Astfel, prima designație filială [*X filius Y*] cu referire la spațiul Transilvaniei provine dintr-un document îndoielnic de la regele Bela I, din 1060-1063, îl avem atestat pe *Gurg, fiul lui Chach*, căruia regele îi întărește pentru serviciile sale o parte din posesiunile din Transilvania printre care: Scentgothart și Bonchhyda⁷³.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 148.

⁶⁸ Brittain Bouchard, "Those of my blood"..., p. 7-8.

⁶⁹ Beck, *De la transmission du nom et du surnom en Bourgogne...*, p. 131-139.

⁷⁰ Vezi, de exemplu, arhondologia și genealogia elaborate de Engel Pál sau monografia dedicată de Kovács András familiei Wass de Țaga.

⁷¹ Billy, *Nommer à Toulouse...*, p. 178-183.

⁷² *Ibidem*, p. 173. Pentru Transilvania o primă astfel de atestare este aceea a subdiaconului și capelanului pontifical *Ioannes Capucius*, supus fidel al regelui Andrei al II-lea, numit pe funcția liberă de prepozit de Arad de către pontiful Honorius al III-lea în anul 1225, vezi *DIR, C, Trans.*, veacurile XI-XIII, vol. I. București, Editura Academiei, 1951, doc. 172, 173, p. 218-220. Următorul atestat este comitele *Alcol Bodul*, fiul lui *Leustachius* din neamul Aba, la 1228 și care trebuia să-l pună în posesie pe *Dionysius*, fiul lui *Dionysius*, în *Ibidem*, doc. 191, p. 232-234.

⁷³ Zsigmond Jakó, *Codex Diplomaticus Transsylvaniae*, vol. I [1023-1300]. Budapesta. Akadémiai Kiadó, 1997, doc. 2, p. 123.

Acest *Gurg* reprezintă astfel primul nobil conexat cu spațiul transilvănean și care poartă pentru identificare numele tatălui său [*Chach*].

A doua designație filială este consemnată tot într-un act considerat suspect de către Zsigmond Jakó⁷⁴ și îl amintește pe pristavul necredincios *Andreas*, fiul lui *Martin Teutonicus*⁷⁵ din satul *Vratotus* [*Andrea filio Teutonici Martin*], a cărui posesiune *Cwezefy* a fost donată de regele Andrei al II-lea [1205-1235] lui *Johan Latinus* în anul 1206.

Practic, pentru o distanță de aproape 150 de ani, sursele documentare rămase până la noi nu ne permit să identificăm alte designații antroponimice de acest gen pentru Transilvania. Cert este însă faptul că după această dată ele se înmulțesc⁷⁶ și devin aproape o regulă, mai ales în secolul al XIV-lea.

Primul sobrichet nobiliar identificat de noi, chiar dacă nu conține particula *dictus* sau *alias*, este atestat în legătură cu spațiul transilvănean la 1223 când este amintit *Pouka*, fiul lui *Cecus Eliahim*, adică *Eliahim* cel Orb⁷⁷.

Interesantă este în acest caz plasarea sobrichetului în fața numelui unic. După 1250 aceste sobrichete încep să se înmulțească și să se diversifice⁷⁸ fiind legate de aspecte fizice, vârstă, calități sau etnie [*dictus Crispus*, *dictus Claudus*, *dictus Niger*, *dictus Ravas*, *dictus Antiquus*, *dictus Toth*, *dictus Magyar* etc.].

Actul emis de regele Coloman în anul 1111 pentru conventul Sfântului Ștefan din Zobor [comitatul Nyitra] îi atestă [dacă nu este și acesta îndoielnic] pe episcopul *Simon Ultrasilvanus*, pe episcopul *Syxtus Bichariensis*, pe episcopul *Laurentius Chanadiensis*, *Saul Bichariensis* [comitele de Bihor], respectiv pe *Mercurius princeps Ultrasilvanus*⁷⁹. Sunt primele elemente antroponimice de identificare a unor personaje importante, din cadrul consiliului regal, care fac referire la spațiul transilvănean în documentele oficiale de cancelarie. Începând cu 1138 aceste adausuri antroponimice îi însoțesc constant pe demnitarii laici sau eclesiastici ce îndeplineau funcții în părțile Transilvaniei⁸⁰. Printre primii transilvăneni a cărui funcție transpare din acte, legată antroponimic de personaj spre identificare, este pristavul *Andreas* [*pristaldo ...Andrea*] deja menționat mai sus⁸¹. Același document indică originea/locația lui *Martin* [*de villa Vratotus*]⁸², constituind de asemenea o premieră tipologică, probabil inserabilă tipului c.2 propus de P.-H. Billy. *Andreas* ar putea fi atașat tipului b, în timp ce *Simon*, *Syxtus*, *Laurentius*, *Saul* și *Mercurius* se înscriu tipului c.4. Aceluiași tip c.4 i-aș integra și pe *Hermannus* și *Gerlacus*, preoți de *Sarca*, pe *Leon de Dubucha*, *Gotfridus de Aqua calida*, *Nicolaus de*

⁷⁴ *Ibidem*, doc. 33, p. 132.

⁷⁵ *DIR, C, Trans.*, veacurile XI-XIII, vol. I. București, Editura Academiei, 1951, doc. 54, p. 32-33.

⁷⁶ *Ibidem*, doc. 67, 1/1208, p. 42, 10/1208, p. 44, 14/1208, p. 45, 15/1208, p. 45, 18/1208, p. 45, 31/1208, p. 49, doc. 141, p. 196-197, doc. 145, p. 199-200, doc. 186, p. 229, doc. 191, p. 232-234, doc. 198, p. 238-239.

⁷⁷ *Ibidem*, doc. 145, p. 199-200.

⁷⁸ *DIR, C, Trans.*, veacurile XI-XIII, vol. II. București, Editura Academiei, 1952, doc. 195 [*Iacobus dictus Wechelyny-1276*], doc. 177 [*Petrus Magnus-1274*], doc. 244 [*Nicolaus Nigrus-1280*], doc. 253 [*Nicolaus dictus Buriw-1280*], doc. 409 [*Iacobus dictus Kuke-1291*], doc. 489 [*Iacobus dictus Chue-1297*].

⁷⁹ *DIR, C, Trans.*, veacurile XI-XIII, vol. I, doc. 2, p. 2.

⁸⁰ *Ibidem*, doc. 3, 4, 5, 6, 7, 9, p. 2-4.

⁸¹ *Ibidem*, doc. 54, p. 32-33.

⁸² *Ibidem*.

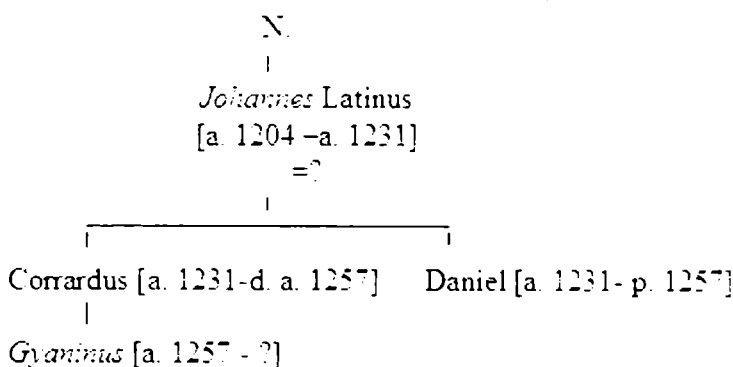
Corsombach, *Conradus de Venetiis* sau *Bernardus de Debran*⁸³, amintiți la 1235. Tipului c.3 i-aș încadra pe *Petur de Kueserev* și pe *Stephanus de Pono* [1236]⁸⁴, iar tipului c.1 i l-am încadra pe perceptorul Ioaniților din Ungaria, *Rambaldus de Voczon* [1238], care primea din partea regelui Bela al IV-lea [1235-1270] posesiuni, inclusiv în comitatele Timiș și Cenad, în apropierea Mureșului⁸⁵.

Primul nume care prezintă un adaos etnic și are legătură certă cu spațiul transilvănean este acela al cavalerului [*miles*] *Johannes Latinus* așezat între teutonii din Cisnădie [*Rivete*] și scutit de regele Emeric în anul 1204 de orice fel de obligații⁸⁶. Numele acestui *Johannes Latinus* revine într-un document din anul 1206 de la regele Andrei al II-lea sub forma *Johan*⁸⁷ [vezi discuția *supra*].

La 1231 viitorul Bela al IV-lea amintea de serviciile strălucite ale cavalerilor sași *Corrardus* și *Daniel*, fii lui *Johannes Latinus*⁸⁸, care probabil, la acel timp era deja de fericită amintire.

Având în vedere faptul că am analizat actul din 1206 din mai multe puncte de vedere tipologice, considerăm oportun să debutăm analiza noastră asupra impunerii antroponimului în mediul nobiliar, cu familia lui *Johannes Latinus*, chiar dacă informația genealogică o plasează în prima jumătate a secolului al XIII-lea.

Știm faptul că la anul 1204 acest *Johannes/Johan* era așezat între sașii din Cisnădie, la 1206 era răsplătit de regalitate cu posesiunea necredinciosului pristav *Andreas*, iar la 1231 prințul Bela aprecia serviciile strălucite ale fiilor lui *Johannes*: *Corrardus* și *Daniel*. În anul 1257, regele cel tânăr, Ștefan, îi întărea mai multe privilegii lui *Gyaninus* și unchiului său, *Daniel*⁸⁹, care era încă în viață.

Tabel genealogic 1. Familia lui Johannes/Johan Latinus.

Din linia genealogică elaborată pentru trei generații, se observă faptul că fiii lui *Johannes* [generația a doua] au primit nume diferite de al tatălui, în timp ce *Corrardus*,

⁸³ *Ibidem*, doc. 239, p. 286-287.

⁸⁴ *Ibidem*, doc. 251, p. 300-301.

⁸⁵ *Ibidem*, doc. 258, p. 305-310.

⁸⁶ *Ibidem*, doc. 46, p. 28-29.

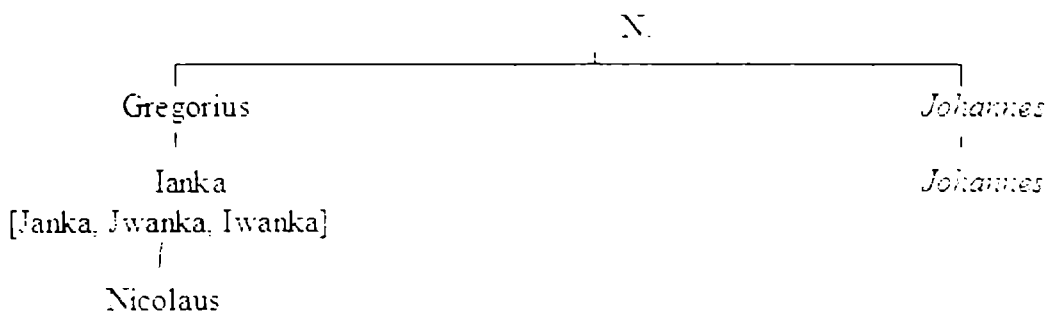
⁸⁷ *Ibidem*, doc. 54, p. 32-33.

⁸⁸ Franz Zimmermann, Carl Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1892, doc. 63, p. 54-55 [mai departe *Uh*]: *Fideles et dilectos milites nostros Saxonea Vltrasilvanos Corrardum et Daniele filios Johannis Latini*.

⁸⁹ *Ibidem*, doc. 89, p. 81-82.

și-a numit fiul [generația a treia] *Gyaninus*, o coruptelă sau un diminutiv al lui Ioannes/Johannes/Johan.

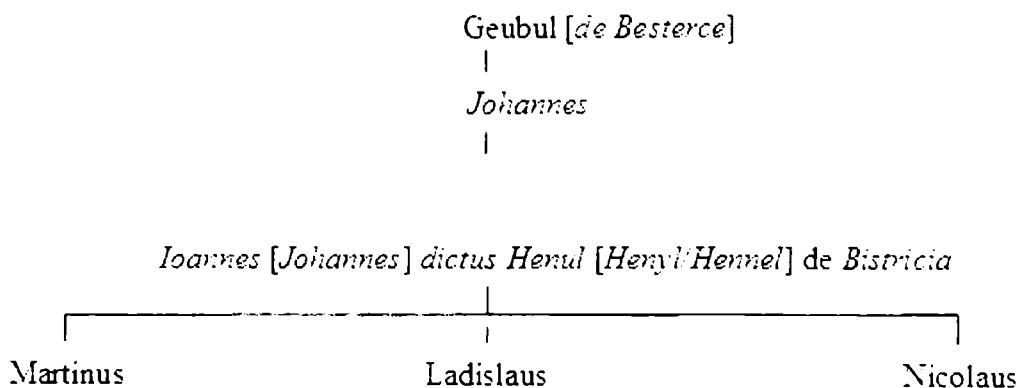
Un alt caz asupra căruia ne oprim este și acela al familiei nobiliare de Pălatca [*Palathka*] din comitatul Cojocna. Despre această familie avem câteva mențiuni documentare din perioada 1326-1334⁹⁰.

Tabel genealogic 2. Familia nobiliară de Pălatca.

Cu certitudine știm faptul că *Ivanka* de Pălatca îndeplinea în 1334 funcția de om regal de mărturie. Observând fragmentul genealogic alcătuit din 5 persoane putem afirma că în generația I frații poartă două antroponime unice distincte: *Gregorius* și *Johannes*. Dacă fratele mai mare din această generație I a ales un nume diferit pentru fiul său, fratele mai mic a optat pentru a-și boteza fiul cu numele său. Dintre copiii generației a doua, doar *Ivanka/Ianka* a avut un fiu atestat documentar, *Nicolaus*, pentru care, se pare, la fel ca și tatăl său, a ales un nume distinct nou, față de plaja de nume consacrate deja în familie.

Informații genealogice mai consistente avem de exemplu despre o familie grevială, de Bistrița, pentru perioada 1328-1367⁹¹. Despre unul dintre membrii familiei și urmașii săi știm că s-au bucurat de atenția regalității, *Iohannes* fiind pus, de altfel, inclusiv sub purtarea de grijă a lui *Ladislaus*, comitele secuilor [1334].

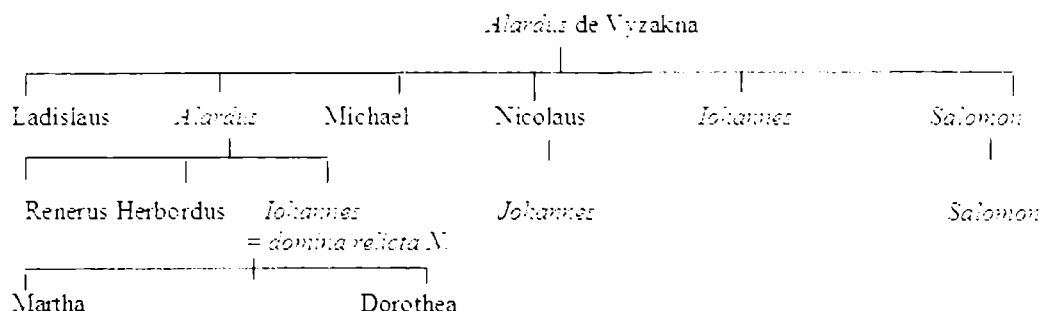
Tabel genealogic 3. Familia grevială de Bistrița.

⁹⁰ *DIR, C, Trans.*, veac XIV, vol. II. București, Editura Academiei, 1953, doc. 385, p. 184-185; Zimmermann-Werner, *Ub.*, I, p. 453-454; p. 463-464.

⁹¹ Zimmermann-Werner, *Ub.*, I, p. 421; p. 445-446; p. 441; *Ub.*, II, p. 196-197; p. 285-286.

În acest caz, primul membru cunoscut al familiei [generația I] poartă numele germanic de *Geubul*, iar fiul său [generația a II-a] a primit numele de *Johannes* [I]. Fiind, după cum reiese din documente, fiu unic al tatălui său și-a numit la botez fiul [generația a III-a] cu numele său. Nepotul lui *Geubul* [generația a III-a] a avut totuși trei fii, dintre care nici unul nu poartă numele tatălui, bunicului sau străbunicului [generația a IV-a], ci par a primi nume specifice ethosului creștin maghiar [*Martinus*, *Ladislaus*], dar și un antroponim oriental patristic, vehiculat însă în mediul germanic [*Nicolaus*]. În acest caz al familiei greviale de Bistrița, transmiterea antroponimică de la tată la fiu are loc doar între generația a II-a și a III-a, cu opțiuni diverse pentru generația a IV-a.

Un arbore genealogic mai bogat antroponimic se poate alcătui și pentru familia grevială de Ocna Sibiului în intervalul 1323-1379⁹².

Tabel genealogic 4. Familia grevială de Ocna Sibiului.

Pentru familia de Ocna Sibiului opțiunile antroponimice sunt diverse. Alardus [I generație] a avut șase fii [generația a II-a] pentru care a ales nume diverse. Primul născut s-a numit *Ladislaus* [opțiune pentru sfinți de factură locală], al doilea a preluat *antroponimul tatălui*, al treilea a preluat un nume arhanghelic, al patrulea pe a unui sfânt patristic îndrăgit în mediul germanic, al cincilea al unui apostol la fel de popular, iar al șaselea un antroponim vetero-testamentar. Dintre cei șase băieți, se pare că doar trei au avut în continuare moștenitori [generația a III-a], iar unul a optat pentru cariera ecleziastică ajungând paroh de Șura Mică⁹³. Pentru copiii din generația a III-a părinții au optat pentru nume noi în proporție de 40% și pentru cele din patrimoniul familial 60%. Alardus [II], purtând deja numele tatălui, a optat la primul născut pentru *Renerus* [nume specific germanic], poate ales dinspre partea mamei, iar pentru al doilea pentru *Herbordus*, un nume tot din fondul patronimic german adus de coloniști din zonele de origine. Ultimul său născut a primit însă *numele celui de-al patrulea unchi*, *Iohannes*, care, având în vedere faptul că era cleric, poate i-a fost și naș de botez copilului și atunci s-ar explica și opțiunea antroponimică.

⁹² Zimmermann-Werner, *Ub.*, I, p. 371-372; *Ub.*, II, p. 24-25; Georgius Fejer, *Codex Diplomaticus Hungarie ecclesiasticus ac civilis*. Budae, Typis Tipogr. Regiae Universitatis Ungaricae, IX/6. 1838, p. 69-71; Fejer, IX/5, p. 347. *Nicolaus* a fost căsătorit cu fiica lui *Michael de Segusvar* [Sighișoara], nepoata lui *Hennengus de Segusvar*, cf. Fejer, IX/5, doc. 158, p. 305-306.

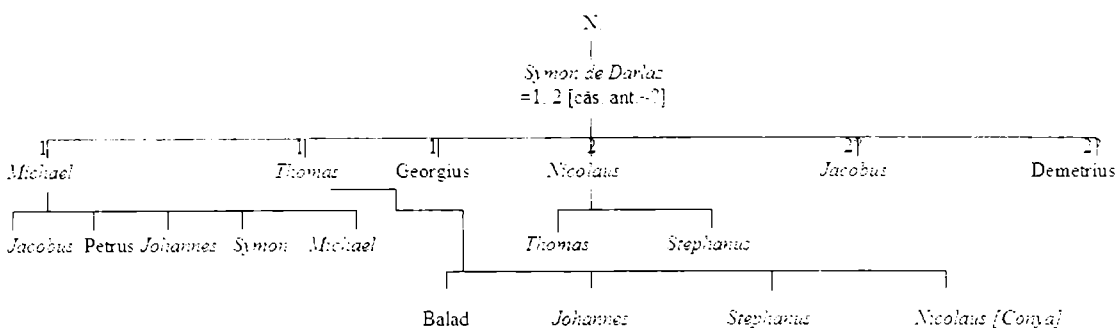
⁹³ Zimmermann-Werner, *Ub.*, I, p. 372-373.

Nicolaus, căsătorit cu fiica lui *Michael de Segusvar* a avut, sau i-a rămas în viață un singur fiu, botezat tot *Iohannes* [III], după unchiul său. Al șaselea fiu al lui *Alardus*, *Salomon* [I] și-a botezat fiul *Salomon* [II], impunând propriul său nume moștenitorului său direct.

Din generația a III-a doar fiul cel mai mic al lui *Alardus* [II], *Iohannes* [II] a avut două fiice [generația IV]: *Martha* și *Dorothea*, care i-au supraviețuit împreună cu văduva [1359].

Familia Darlaczy, a cărui nume provine de la posesiunea familială Dârlos, a fost implicată în mai multe procese de-a lungul secolului al XIV-lea, astfel încât sursele documentare păstrate sunt suficiente pentru a ne oferi un tabel genealogico-antroponimic care să ne permită să observăm dacă vreuna din regulile antroponimice avute în vedere se aplică în acest caz.

Familia Darlaczy [de Dârlos] face parte din neamul Szálok din care s-au rupt mai multe ramuri: Balai, Himfi, Himházi și Szálok⁹⁴. Fondatorul ramurii ardelenae a îndeplinit înainte de 1300 funcția de ban în Sudul Ungariei, astfel încât, în documente s-a încetățenit formula de „*Symon banul*”⁹⁵, cu care este menționat pentru prima dată la 1317. Din actele cercetate pentru perioada 1317-1380⁹⁶ rezultă următorul tabel:

Tabel genealogic 5. Familia Darlaczy din Transilvania.

Tatăl [generația I] banului Symon este, din nefericire, necunoscut, iar datorită faptului că tipul b. de atașament antroponimic s-a produs în cazul lui Symon/Simon [*X funcția/banul*], redactorii actelor nu au mai purces la designația filială [*X fiul lui Y*]. Symon [generația a II-a] a fost căsătorit de două ori, și a avut copii din ambele mariaje. Cel de-al doilea mariaj a fost încheiat cu o văduvă, care venea deja din căsătoria anterioară cu doi fii: *Jacobus* și *Demetrius*, pe care banul i-a adoptat în familia sa; din căsătoria cu văduva respectivă s-a născut, după cum lasă documentele să se înțeleagă, *Nicolaus*⁹⁷. Banul a dat celor patru fii ai săi [generația a III-a] două nume de origine iudaică [50%], unul arhanghelic, altul apostolic, iar ultimele două nume sunt de factură greco-orientală [50%]: un sfânt militar, respectiv unul patristic.

⁹⁴ Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*, vol. II. Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 1996, p. 219.

⁹⁵ *DIR, seria C, Trans., veac XIV*, vol I. București, Editura Academiei, 1953, doc. 259.

⁹⁶ *DIR, seria C, Trans., veac XIV*, vol I, doc. 259; *Ub.*, II, p. 519.

⁹⁷ *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. II, doc. 313, p. 145-146.

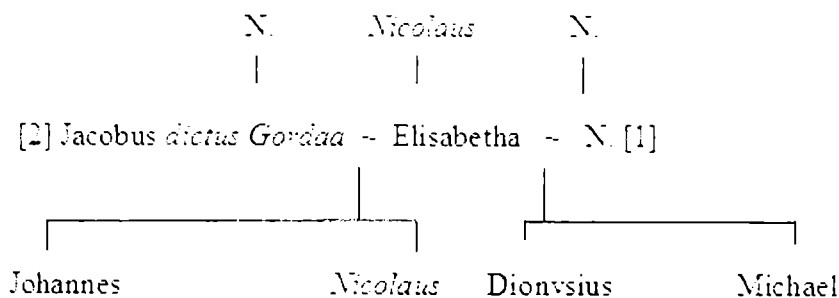
Primul său născut din generația a III-a, *Michael* [I] a avut cinci fii: primul a primit numele *unchiului său vitreg Jacobus* [I], din considerente care astăzi ne scapă și a devenit al doilea din familie care a purtat acest nume [*Jacobus* II], al doilea fiu a primit numele prințului apostolilor [*Petrus* I], al treilea fiu a fost numit *Johannes* [I], al patrulea a primit numele *bunicului patern* [*Symon* II], iar ultimul a primit numele tatălui său: *Michael* [II].

Al doilea născut din generația a III-a, *Thomas* [I] a avut patru fii: *Balad* [I], un antroponim venit probabil de pe linia feminină a familiei [?], *Johannes* [II] având același nume cu vărul său primar [o contaminare de la fratele mai mare?], *Stephanus* [I], o inovație antroponimică în familie, și *Nicolaus* [II] sau *Conya*⁹⁸, care a primit numele unchiului său cel mai mic, *Nicolaus* [I].

Nicolaus [I] născut, considerăm noi, din a doua căsătorie a tatălui său, banul *Symon*, a avut doi fii: cel mai mare a preluat numele unchiului său *Thomas* [I] și a devenit *Thomas* [II]. Aici pare a fi avut loc un schimb antroponimic între frați. Fratele mai mare a dat ultimului său născut numele fratelui mai mic, iar ca o apreciere a gestului, fratele mai mic și-a numit primul născut cu antroponimicul fratelui mai mare. Legătura dintre cei doi frați apare și mai specială dacă observăm că al doilea fiu al lui *Nicolaus* [I] a primit la naștere numele vărului său mai mare și a devenit *Stephanus* [II] în cadrul familiei Darlaczy.

Să luăm un alt exemplu, un fragment genealogic al unei familii nobiliare din comitatul Satu Mare, unde întâlnim cazul fericit al prezenței soției, a socrului și a doi fii vitregi.

Fragmentul genealogic este din anul 1327, iar actorul principal este comitele *Jacobus dictus Gordaa*⁹⁹.

Tabel genealogic 6. Familia lui Jacobus dictus Gordaa.

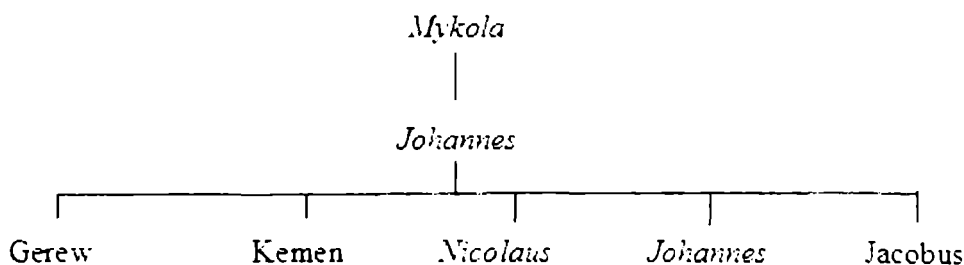
În cadrul acestei familii, comitele *Jacobus* i-a adoptat pe fiii soției, pe care aceasta i-a avut din prima căsătorie; fiii săi proprii, unul a primit numele de *Johannes*, iar al doilea a primit numele bunicului matern, *Nicolaus*. Este cazul fericit în care cunoaștem și antroponimele provenind dinspre partea maternă.

Un fragment genealogic pe trei generații este oferit și de familia nobiliară de Someșeni [*de villa Zamus*] pentru perioada 1339¹⁰⁰-1345.

⁹⁸ Probabil un diminutiv, deoarece îl întâlnim și la unul dintre fii voievodului Thomas Szécsenyi.

⁹⁹ *DIR, C, Trans.*, veac XIV, vol. II, doc. 458, p. 228.

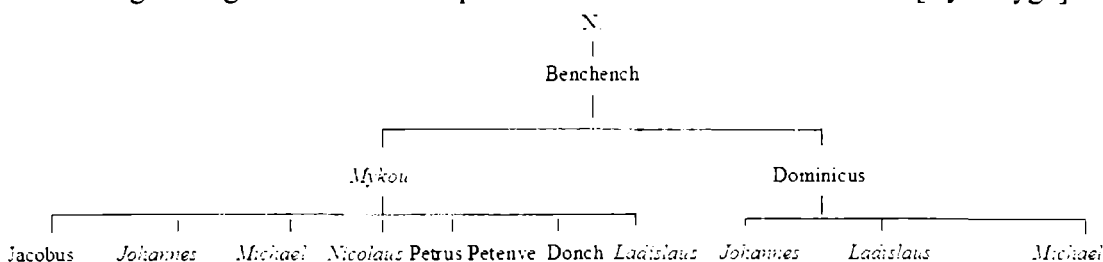
¹⁰⁰ *DIR, C, Trans.*, veac XIV, vol. III, doc. 446, p. 514.

Tabel genealogic 7. Familia nobiliară de Someșeni.

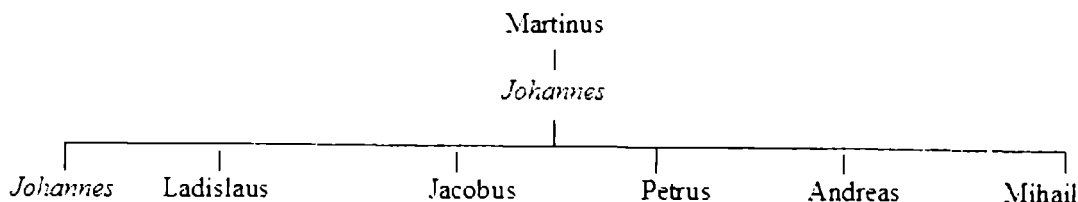
Ceea ce se observă pentru nobilii de Someșeni este faptul că generația a II-a [Johannes I] având cinci fii a optat pentru două nume provenind probabil din vechiul bagaj antroponimic maghiar tribal, cel de-al treilea fiu a fost botezat cu varianta latină a numelui bunicului, Nicolaus, iar al patrulea fiu a preluat numele tatălui [Johannes II].

O genealogie mai interesantă prezintă familia nobililor de Calvăsar [Hydewygh]:

În cazul acestei familii, aflată în devălmășie cu alte rude¹⁰¹ și cu alți posesionari purtând particula *de Hydewyz*¹⁰² și pe care o întâlnim între 1342¹⁰³-1360¹⁰⁴ observăm faptul că, la fel ca în cazul familiei de Someșeni, doar unul dintre membrii familiei [generația a IV-a] poartă varianta latină a patronimicului părintesc [Nicolaus-Mykou], în timp ce aspectul, oarecum inedit al acestui fragment genealogic, este dublarea numelor verilor între ei [trebuie precizat că Johannes [I] este fiul lui Dominic, la fel cum Ladislaus [I] este tot fiul lui Dominic și doar Michael [I] este fiul lui Mykou].

Translația antroponimică de la tată la fiu se observă și în cadrul familiei nobiliare de Cheghea [Kege] din comitatul Solnoc, surprinsă documentar între 1354-1355¹⁰⁵.

Tabel genealogic 9. Familia nobiliară de Cheghea.

¹⁰¹ DIR, C, Trans., veac XIV, vol. IV, doc. 728, p. 499-500.

¹⁰² DIR, C, Trans., veac XIV, vol. II, doc. 408, p. 198-199.

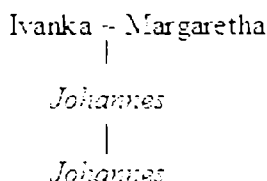
¹⁰³ Ibidem, doc. 97, p. 98-99.

¹⁰⁴ DRH, seria C, Trans., vol. XI, doc. 538, p. 577-582.

¹⁰⁵ DRH, seria C, Trans., vol. X, doc. 248, p. 257-258.

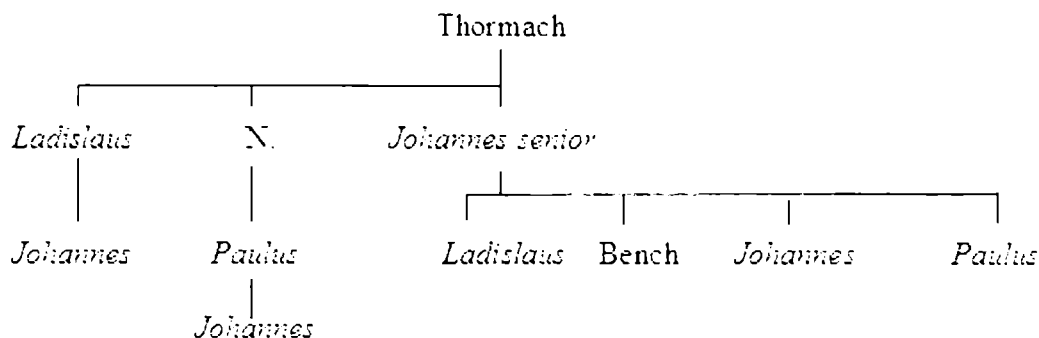
În cazul genealogic prezentat mai sus, primul născut al celei de-a treia generații a primit la botez numele tatălui, în timp ce restul fiilor au primit nume legate de un program antroponimic creștin foarte explicit.

Din comitatul Cojocna avem o familie nobiliară la 1296 unde cunoaștem ambii bunici¹⁰⁶, iar nepotul [generația a III-a] primește numele tatălui [generația a II-a].

Tabel genealogic 10. Familia nobilului Ivanka din comitatul Cojocna.

Identic se poate constata pentru rude de-ale familiei Wass [generația II-III], din satul Ciumăfaia [Chamafaia], din comitatul Doboka, amintite la 1331¹⁰⁷. În rest situația e foarte complexă pe această ramură provenită din Thormach, nepot al lui Lob și Thomas¹⁰⁸. Bench este singurul care poartă un antroponimic vechi maghiar, în rest plaja este foarte strânsă. Ladislaus [I], fiul mai mare al lui Thormach își numește fiul, Johannes [II], după unchiul său Johannes [I], iar acesta își botează primul născut, Ladislaus [II], după fratele său mai mare, Ladislaus [I]. Fratele mijlociu al celor doi [N.] își numește fiul Paulus [I], iar Johannes [I], după cum spuneam și mai sus, își botează al treilea fiu ca Johannes [III], iar mezinul după nepotul său ca Paulus [II]. În final, ultimul trăitor din ramură își botează fiul, după unchi și veri cu numele Johannes [IV].

Tabel genealogic 11. Familia nobiliară Wass¹⁰⁹ de Ciumăfaia.

La familia nobiliară de Iernuțfaia din comitatul Turda, surprinsă documentar pentru anul 1334¹¹⁰ putem vedea, în schimb, că fiul [generația a II-a] și-a botezat primul născut [generația a III-a] cu numele bunicului [generația I].

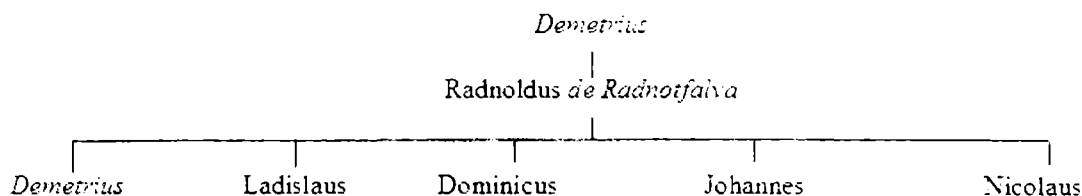
¹⁰⁶ DIR, C, Trans., veacurile XI-XIII, vol. II, doc. 476.

¹⁰⁷ DIR, C, Trans., veac XIV, vol. III, doc. 23, p. 14.

¹⁰⁸ Kovács, *The History of the Wass de Czege family*, planșa genealogică 1.

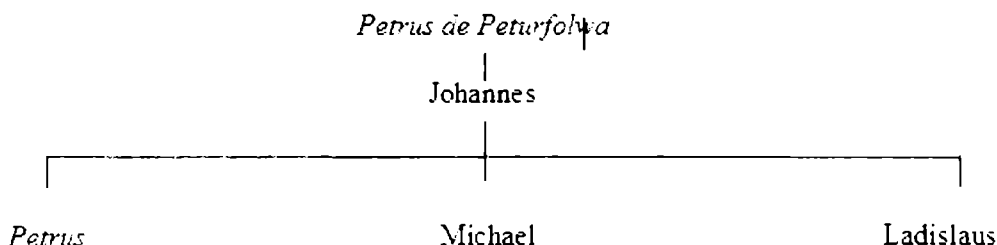
¹⁰⁹ Cf. lui Kovács, *The History of the Wass de Czege family*, planșa genealogică 2, corelat cu DIR, C, Trans., veac XIV, vol. I, doc. 81, DIR, C, Trans., veac XIV, vol. III, doc. 23, p. 14.

¹¹⁰ DIR, C, Trans., veac XIV, vol. III, doc. 218, p. 339-340.

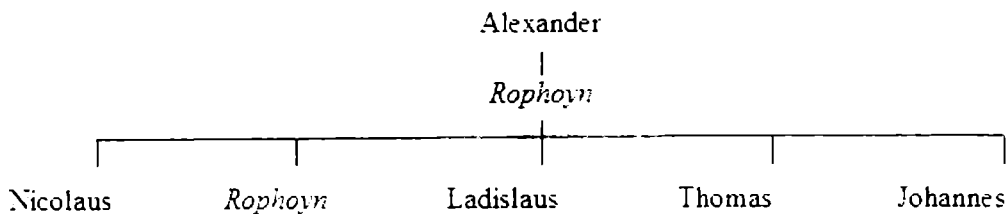
Tabel genealogic 12. Familia nobiliară de Iernutfaia.

Identică este situația și în cazul familiei nobiliare de Petrisat, din comitatul Alba, care la 1351 se înfățișa la un proces¹¹¹.

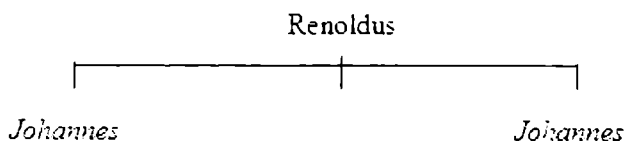
Tabel genealogic 13. Familia nobiliară de Petrisat.

În familia lui Rophoyn, din comitatul Doboka, regula care pare să funcționeze în secvența documentară de la 1348 este aceea a acordării numelui tatălui unuia dintre fii, chiar dacă nu primogeniturii¹¹² [de la generația a II-a la generația a III-a].

Tabel genealogic 14. Familia nobiliară a lui Rophoyn din comitatul Doboka.

Pentru familia de Arpășel [comitatul Bihor] la 1326 observăm că nobilul Renoldus a optat pentru același antroponimic și și-a numit ambii fii Johannes¹¹³. Practica o vom întâlni și ulterior, dar nefiind o practică foarte comună.

Tabel genealogic 15. Familia nobiliară de Arpășel.

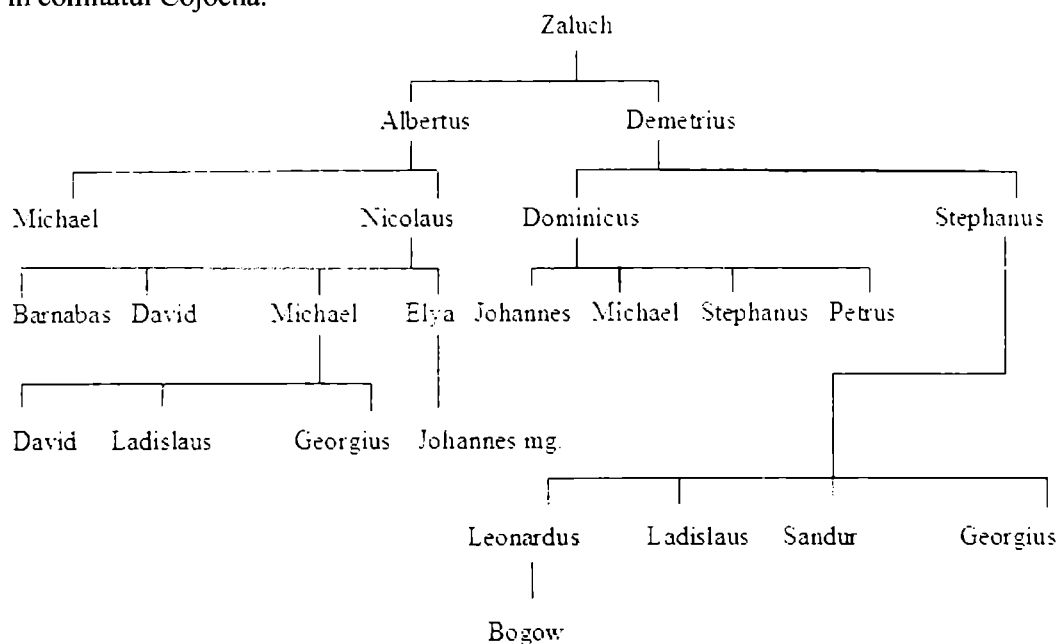
¹¹¹ DRH, seria C, Trans., vol. X, doc. 21, p. 20-21.

¹¹² DIR, C, Trans., veac XIV, vol. IV, doc. 620, p. 430-433.

¹¹³ DIR, C, Trans., veac XIV, vol. II, doc. 399, p. 190-191.

Ramificațiile familiale indică foarte clar transmiterea antroponimică de la tată la fiu [Jacobus-Jacobus, Johannes-Johannes], precum și cea de la unchi la nepot [Nicolaus Sr.-Nicolaus Jr., Nicolaus Sr.-Nicolaus, Johannes-Johannes], [Thomas-Thomas, Nicolaus Jr.-Nicolaus Rufus]. De altfel se observă foarte evident faptul că bagajul antroponimic cuprinde câteva nume adoptate cert în familie: Michael, Nicolaus, Johannes, Jacobus, Ladislaus, Petrus, Paulus sau Thomas. De abia în generațiile a VI-a și a VII-a în cadrul familiei pătrund antroponime noi precum Andreas sau Stephanus, ori chiar Sophia pentru fetele din familie.

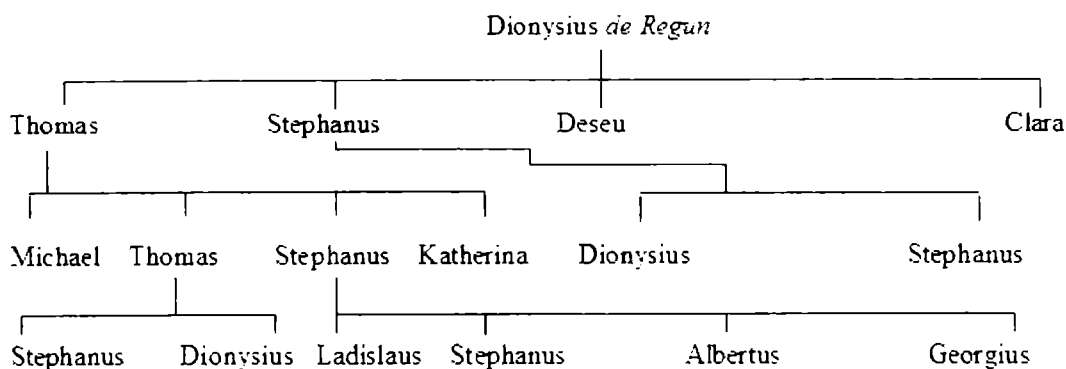
O altă familie bogat ramificată este familia Zsukyi din neamul Agmand, stabilită în comitatul Cojocna.

Tabel genealogic 17. Familia Zsukyi în secolele XIII-XIV [cf. Engel Pál, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*, Budapesta, 2001 [CD-ROM] [corelat cu DIR, DRH].

În cazul familiei Zsukyi cel mai bine se observă trecerea antroponimică dinspre unchi spre nepot [Michael-Michael, David-David, Stephanus-Stephanus], dar și dinspre unchi [văr primar al tatălui] spre nepotul din ramura cadetă [Michael-Michael]. De asemenea familia prezintă preferință onomastică pentru nume germanice [Albertus, Leonardus], vetero-testamentare [David, Elys], iudaice [Michael, Johannes], greco-orientale [Nicolaus, Georgius, Stephanus, Demetrius], latine [Petrus, Dominicus] sau maghiarizate/intrate în patrimoniul lingvistic maghiar [Ladislaus, Sandur, Bogow].

Ultima familie pe care o avem în vedere este familia Losonci de Reghin [Regun], din comitatul Solnoc.

Tabel genealogic 18. Familia de Losonc și Reghin în secolele al XIII-lea și al XIV-lea [cf. Engel Pál, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia, Budapest, 2001* [CD-ROM] [corelat cu DIR, DRH].

În cazul familiei Losonci identificăm transferul antroponimic tată-fiu [Thomas-Thomas, Stephanus-Stephanus, Stephanus-Stephanus], unchi-nepot [Stephanus-Stephanus] sau bunic-nepot [Dyonisius-Dyonisius] și chiar străbunic-strănepot [Dionysius-Dionysius].

Din cele optsprezece cazuri prezentate în aceste tabele genealogice se poate concluziona faptul că, cel puțin o parte a nobilimii ardeleni se înscrie în trendul general al nobilimii occidentale, prin programul de impunere antroponimică, din cadrul unui patrimoniu bine circumscris. Din nefericire, faptul că cele mai multe dintre fragmentele antroponimice transilvănene sunt parcimonioase informațional, nu putem afirma procentual ce parte din rândul nobilimii se înscrie în această regulă generală de numire a noilor născuți.

Sunt foarte mulți nobili care nu utilizează acest „sistem antroponimic”, ci alte mecanisme mentale stau la baza acordării numelui de botez. Totuși, acolo unde există mai multe informații genealogice, ce depășesc două generații, sistemul pare să câștige teren, și acest lucru se observă după jumătatea secolului al XIV-lea, mai ales în cadrul familiilor nobiliare importante și cu tradiție [Darlaczy, Wass, Losonc de Reghin, Zsuky], dar și în cele mai mici sau în cele greviale, de origine germanică. Această stare de fapt reprezintă un oarecare retard față de spațiul Europei Centrale și Occidentale, unde regula de numire antroponimică se impune ferm din secolul al XII-lea.